

Előszó

A Romológia folyóirat története során másodszor vállalkozik arra, hogy narratívum-problematikával foglalkozzon. Ebben a lapszámban a nyilvánosság, mint reprezentációs tér konstruálódik meg, és innen indulva keresnek a tanulmányok olyan kritikai pozíciót, ahonnan feltárható valóságok ragadhatók meg.

Kritikai pozíciókra talán legjobb példának az, hogy a lapszámban a reprezentáció fogalmi használatához kötődően is vitapozíciók tárulnak fel, Pócsik Andrea törlésjel alá vett reprezentáció terminusa és annak értelmező kritikája, Müllner András írása olyan dinamikus viszonyt mutat, amelyben megmutatkozik (így ez egy lehetséges diskurzus reprezentációjaként is tekinthető) az elbeszélhetőség tétje: mégpedig az, hogy nincs pozíció nélküli, reflektálatlan elbeszélés.

Kifejezetten hangsúlyos, hogy a lapszám két olyan tanulmányt is tartalmaz, melyet hallgatók írtak.

Orsós János Liszt, a 19. század közepén megjelent munkájának néhány részletét elemzi. Az elemzés nem filológiai, inkább kritikai pozíciójű: azt a jelentéshorizontot tárja fel, amelyet a Liszt-szöveg konstruál és amely jelentésteremtő konstrukcióban eleve benne áll. Szóval sokkal inkább foglalkozik egyfajta paradigmatiszta kérdéssel, egyszerűbben azzal, hogyan jön létre egy elbeszélés, amelynek valóság-állítása magából az elbeszélés-pozícióból adódik, mi a működésmódja ennek, miként teremt, miként termel a szövegvalóság olyan valóságkonstrukciót, amelyben aztán önérvényesítő akaratát győzedelmeskedik? Még egyszerűbben: leleplezhető-e ezek a stratégiák, megragadható-e oly módon, hogy azok nem naiv, aktualizáló értékelőjelekkel terhelt ítéletként fogalmazódnak meg, hanem onnan nyerik aktualitásukat, hogy egy ránk hagyományozódó elbeszélés-konstrukciót mutatnak meg?

Hasonló módon gondolkodik Debreczeni Éva is, mikor Agatha Christie *Endless Night* című szövegét elemzi. Abból az elgondolásból indul, hogy a literalizált cigány már-már topikus alakjának szövegtörténete van. Azaz, a szövegbe vetettsége a *cigány*-nak nem a *cigányság*-hoz, hanem a *szöveg*-hez tartozik. Iordanova hívja fel a figyelmet arra, emlékeim szerint a *Third Text Picturing Gypsies* lapszámában, hogy az elbeszélés-hagyomány majd százötven éve termeli meg a maga cigányait anélkül, hogy bárki is találkozott volna cigányokkal. Maga az írás is citálja ennek a jelentéses toposznak a hagyományát más szövegben, és itt jegyzem meg: Doyle *Silver Blaze* című Holmes-prózájában a kietlen táj megjelenítői is cigányok a *roaming gypsies*.

Az aktuális lapszám két angol nyelvű cikket is tartalmaz: Junghaus Tímea és Bársony Katalin tanulmányát. A tanulmányok megkísérlik egy-egy nyilvánosságtér áttekintését

adni. Előbbi a képzőművészet alakulástörténetét, míg utóbbi a médianyilvánosságot tárgyalja. A tanulmányok teoretikus kerete közösnek mondható: Thomas Acton, ill. a posztkolonialis elmélet szemléletmódja adja a hátterét a munkáknak. Az különösen izgalmas, hogy a szerzők a tárgyalt témáik aktív primer szereplői is. Junghaus Tímea 2006-os, Székely Katalinnal közösen szerkesztett kötete (Meet Your Neighbours – Contemporary Roma Art) óta mindenképpen központi figurája a nemzetközi roma képzőművészet világának, olyan jelentős események kötődnek hozzá kurátorként is, mint a Paradise Lost, a velencei bienállé roma pavilonja, vagy a Gallery8 létrehozása, ahol legutóbb Delaine Le Bas kiállítását rendezte. Bársony Katalin pedig ismert dokumentumfilm, Mundi Romani sorozata számos hazai és nemzetközi elismerést kapott.

A kötet nagytanulmányait Balatonyi Judit, Müllner András és Pócsik Andrea jegyzik.

Balatonyi széles szakirodalmi repertoárt vonultat fel a reprezentáció terminusának megragadására, egyszerre fogalmi, kritikai és történeti tárgyalására vállalkozik. Ebben alapvetően a kulturális antropológiai ill. kultúrakritikai szövegekre támaszkodik. Olyanokra egyébként, melyek megjelenésükkor kifejezetten felforgató írások voltak, gondolok itt tk. Benedict Andersonra, Eric. W. Hobsbawm-ra, azaz azokra, amelyeknek hatása túlhaladta a tudományos diszkusszió kereteit – és akár tényleges társadalmi aktivizmusként, tettként is értelmezhetőek volnának. Ha ugyanis a reprezentációt helyezzük a vizsgálatunk előterébe, úgy valóságalkotásunkra kérdezzük rá. És annyi bizonyos, hogy ez a rákérdezés nem hagyja érintetlenül a modernista valóság-meggyőződést, kikezdi a kizárólagosságot feltételező megszólalást, az elbeszél világ addigi hatalmi rendjét. Végző soron a kulturális relativizmus, és a körülötte kibontakozó, számos tudományterületen megjelenő és mindmáig folyó élénk vita maga is értelmeződik, metaszövegeket termel: állandó rákérdezést kényszerít ki, semmi nem hagyható innentől fogva reflektálatlanul.

Müllner András tanulmánya a tudományos diskurzusok egyik, általa *fogalmi cserefogalom*-nak nevezett jellemző dinamikai eleméről szól. Ezek között a reprezentáció terminusának problematikájával foglalkozik – Pócsik Andreával vitatkozva. Ebben az erőterben, ahol a reprezentációhoz kötődően leginkább a megszólaló (ki beszél?) válik hangsúlyossá, hiszen (ön)reprezentációs aktusa ezen az azonosíthatóságon keresztül lesz értelmezhetővé, evidensnek tetszik, hogy olyan nagy tudománykritikai háttérrel dolgozik, mint a francia posztstrukturalista filozófia spivaki kritikája, vagy a posztkolonialista szerzők Derrida dekonstrukció fogalmához való értelmező viszonya. Érdemes azért – egyetemi oktatóként gondolva hallgatóinkra – észrevenni azokat a tudománytörténeti adalékokat, mely egy-egy egységként tanult diskurzusról szólva jelzi az iskolán belüli jelentős szakadáshelyeket (ilyennek láthatjuk a derridai dekonstrukciót, mint törésvonalat Said és Spivak elgondolása között). A tanulmány utolsó példája pedig jól reflektál, nem csupán Pócsikra, de a kötet alapvető állítására, amely szerint a reprezentáció (törlésjel alatt vagy anélkül) mindig jelentésszerű, nem lehet következmények nélküli – szükségképpen töredékes és morális-etikus terheltségű.

Végül Pócsik Andrea nagytanulmánya kapcsán néhány szót: a Bódy által használt *második tekintet*-ből indul. Egy filmkészítő képzőművész, Kállai Henrik filmes világkonstrukcióját elemzi, arra kérdez rá leginkább, hogyan is jön létre az a komplex identitás, amely elbeszélőt, filmkészítőt, a képsorok által megjelenített figurákat és történeteket rendez. Mi is az a kimozdítás, amely a személyeshez, a biografikus self-hez úgy viszonyul, hogy azt nem teszi láthatatlanná (vö. Müllner tanulmánya), mégsem azt

reprezentálja, ahol megmarad az ön-elbeszéléshez való saját jog, ahol az esszencializmus, az etnocentrizmus csapdái elkerülhetők?

Kötetünk szerkesztésében egyszerű (és ezalatt némileg didaktikus utat értek) struktúrát választottam. A reprezentáció-elméletek felől indulunk, hogy aztán annak sokféle, akár azt fel is bontó értelmezését tapasztaljuk meg a különböző tanulmányokban.

Pécsett, 2015/05/23

Beck Zoltán

ALAPPONT

